

A menekültek

Egy német ruhába öltözött magyar SS-katona hozta őket.

— Már 15-en vagyunk — mondja Horváthné.

A német rettentő vastag, hidegtől, füsttől, keménységtől, rablástól és erőszaktól mélyült hangon mondja:

— Nem érdekel, hogy hányan alszanak itt. Ezek idejönnek!

És jöttek.

Szinte lábujjhegyen lépkedő szerénységgel, csöndben. Toronymagasra púpozódó matracokkal. Tíz villával odébról. Az ő villájukat bomba érte. Egy asszony meghalt. Kettő súlyosan megebesült. A harmadiknak üvegszilánkok fúródtak a szemébe, megvakult. Ennek a vak asszonynak két kisgyereke van.

A bombázott villa kis lakásokból áll, szoba-konyhás lakásokból. Altiszt-félék. A bomba tegnap délután érte őket. Az éjszakát a pincében töltötték, nyitott ablakú pincében. Vacogtató hidegben. Több ilyen éjszakát nem bírtak el.

Elszomorító, hogy milyen hálásak. Öt nő, két férfi.

A hideg előteret kapják.

Hozzák az élelmüket, az ágyneműjüket, a ruhájukat. Horváthné odaadja nekik a nagykonyhát is. Oda is behurcolkodnak. Hurcolkodnak, rakodnak, jönnek, mennek. Eddig különálló családok voltak. Most egyetlen csoporttá váltak. Olyanok, mint egy fegyelmezett, megalázott artistatrupp. A szerénység artistái. Vezetőjük is van — egy Meinlbelt altisztje. Hangosabb, intézkedő férfi.

Késő délután jönnek. Sötét van.

Fél óra alatt megágyaznak. Óriás terület — tele matracokkal. (Amikor később fekszenek: a kép egy csecsemőotthon hálóterme; fölöttük gyengén pislákoló fény, sok fehérség, félénk, báva arcok.)

Az ajtó alól s mindenholnan hideg tör rájuk; látszólag nem érzik...

Hálásan nézik a vörösén izzó vaskályhát, amelyet Horváthné tömött meg koksszal.

— Majd mi is hozunk szenet — mondja a vezetőjük.

Ekkor már a nevét is tudjuk: Hegyi bácsi.

A megvakult asszony két kislánya nincs itt. De itt roskadozik egy öreg árnyék — egy hetvenöt éves öregasszony. Olyan, mint egy zsák megpuhult krumpli, jobbra-balra dől. Reszketeg hangon panaszkodik. Szavát csak ők értik — ez a beszéd olyan, mint a csecsemőké. Csak a hozzátartozókat világosítja fel bizonyos kívánalmakról.

Értelmetlen gurgulázás.

Hegyi bácsi fordítja le:

— Azt mondja, csak az ajtótól fél.

Pontos családi viszonyok:

Hegyi bácsi a Meinl-altiszt: családfő. Van egy felesége s egy sógornője. Velük él az anyós is, a hetvenöt éves nő. Náluk menekülteként tartózkodott két pestszentlőrinci menekült nő. A nők körülbelül ötvenévesek. Ilyen idős „Hegyi úr” is.

Velük van egy fiatalember is, körülbelül huszonöt éves. Nemzetőr. Félig

katonaruhában jár. Ő albérlője volt a bombától megölt asszonynak. Most ide csapódott. Hegyi bácsinak van még három kiskorú gyereke is — két tizenöt-tizenhét éves lány és egy huszonkét éves fiú.

— Ők a sziklában vannak.

A „szikla” alatt a Gellért-hegyi sziklákba vájt nyilvános óvóhely értendő. Oda nagy protekcióval lehet csak bekerülni. A három gyerek protektora az összeomló ház, a halott és a megvakult asszony. A sziklában főznek is és lóhúst osztanak. A biztos „szikla” tehát befogadta a gyerekeket. A fiút rögtön be is osztják egészségügyi szolgálatra.

Mondatfoslányok az első napokból:

— A karácsonyfa is úgy maradt állva...

— Én nem tudtam sírni.

—

— A fejét levágta neki...

Másnap alázatosan kérlelik Horváthné, átmehetnének-e még újabb holmikért. Mindenfelét, rengeteget hoznak. Törött karfájú karosszéket, fagyasztott húst, pótkávét, főzőedényeket, egyre több főzőedényt. Bődön zsírt, kisasztalt.

Hegyi bácsi bejön hozzánk a konyhába.

Horváth, a házigazdánk, éppen kártyázik a szomszéd villa házmesterével, vendégével.

— Tudja ezt használni, Horváth úr?

És letesz az asztalra egy jégvágó kalapácsot. Horváth nyugodtan, de táncstalanul nézegeti a kalapácsot.

— Jégvágó — mondja Hegyi bácsi.

S már megy is ki.

Nagyon jól tud ajándékozni. Az ajándéktárgynak nem tulajdonít nagy jelentőséget. Nem dicsérgeti, alig magyarázza. Könnyedén, természetesen ad. Mindennap ad valamit. Ez a fizetség.

Másnap egy nikkeldobozkát tesz Horváth elé. Orvosi mintadoboz, ampulák voltak benne. A Knoll-gyár ajándéka. Remek dohány- vagy cigarettatartó. Hegyi úr annak is használta. Ezentúl majd Horváth úr teszi ezt.

A magyarázat:

— Nekem nem kell. Van más.

Horváth kegyesen, seznvtelenül elfogadja.

Később bejön Horváthné. Hegyi már kiment. Az asszony vizsgálódva, tárgyilagosan, kritikus kedvvel és érzéssel emeli meg és tolja arrább a tárcát.

— Lehet majd használni? Vagy nem ér semmit?

A menekültek alázatosak, de esznek. Első nap gulyást főznek a vas-kályhán.

A menekültek ágyaznak.

— Olyan helyet kap a mama — halljuk Hegyi bácsit —, mint a kis Jézus Betlehemben.

Az öregasszony különben beteges, érzékeny, álmatlan. A fején megsebesült. Éjszaka olajmécesst kell a falon fölötte égetni, mert nem tud sötétben feküdni. Fél. Virraszt. Már jóformán soha nem alszik.

A menekültek összetartanak. Mindig csoportosan ülnek, vagy állnak, vagy suttognak, vagy fekszenek, esznek — de néha kiválik közülük valaki. Nemcsak Hegyi bácsi, aki egyéniség, s aki egy este bejön a konyhába, amikor Horváth és Horák kártyáznak, s ezt mondja:

— Leülhetek, Horváth úr? Nagyon csendes kibic vagyok. Én aztán nem szólok egy szót sem.

— Tessék — mondja Horváth megfontoltan.

Hegyi bácsi leül. De még felém fordul, aki a pamlagon ülök.

— Nagyon érdekel a játék. Én is játszok.

Ez persze kínálokozás. De Horváth úr és Horák úr nem akarja érteni. Nem veszik be maguk közé Hegyi bácsit.

Hegyi bácsi mindvégig kibic marad — játszani csak akkor játszhat, ha a játékosok közül egyik vagy másik feláll és kimegy egy-két percre. Ilyenkor ő ugrik be.

De ott hagytuk el a menekülteket, hogy nemcsak Hegyi bácsi válik ki közülük. Egyik este bejön a konyhába Ferenc is, a nemzetőr. Azt mondja:

— A Károly laktanyában Szimfoniát kaptam. Hatvan fillér. Tetszik?

A férfiak megint kártyáznak. (Kik a férfiak? Horváth, Horák meg Krudász. A szomszédok. A házmesterek. És néha Komáromi is. A negyedik házmester. Az ő házában lakik egyébként „a Szeleczy” — Szeleczy Zita.)

Szóval a házmesterek kártyáznak, és elhangzik a nagy ajánlat: Szimfonia kapható, darabonként hatvan fillérért. Nagy mozdulás.

— Kétszázat kérek — szegi fel a fejét Horváth.

Krudász is vesz. Sőt magam is. Az én Szimfoniám különben Krudászhoz vándorol — ő Memfiszt ad cserébe. Száz Szimfoniáért hatvan Memfiszt.

Ferenc, a nemzetőr így szerzi meg a jogot, hogy néha szólhasson, néha bejöhessen a konyhába, és a kibicelő Hegyi mögé állhasson a kibic kibicének.

Három nap múlva már történetet is előad. Elmondja a bombázás pillanatát:

— Éppen beteg voltam, ágyban feküdtem. A kezemben vörösbor volt, egy hétdecis üveg. Inni akartam, akkor jött a légnyomás. Rám vágta az ablakot. A felső ablakkeretet. Kigurultam az ágyból. Amikor felkeltem, a karomat nem tudtam mozdítani. A felső ráma a nyakamba került, de oda felkerült a bal karom is. Negyed óráig kínlódtam, amíg ki tudtam szabadítani a karomat. De tetszik tudni, mi volt érdekes? A hét deci bor az üvegben sértetlenül ott állt a földön. Még ki sem loccsant.

Minden bombatörténet ilyen furcsa csattanójú. Házak összedülnek, de hét deci bor, vagy egy váza, vagy egy kanári — sértetlen. Igaz-e ez a csattanó? Nem tudhatjuk. A bomba viszont igen. Különben nem volnának itt.

Apróság: a jellemeik, az egyéniségek nőni, dagadni, domborodni kezdenek. De csak a két férfié. A nők keresztneve még ma — a tizennegyedik napon — sem hangzott el. Az arcuk éppen csak megkülönböztethető. De igazán egyéniséggé csupán a férfiak váltak.

Ferenc is egyéniség már. Krudászék hazamennek, velük mennek a vendégeik is, a sógornő és egy albérlő, volt szakácsnő. Krudászékkal tartanak Horákék. Horákék meghívják magukhoz Krudászékat. De csak a férfit és feleségét. A másik két Krudász-nő hazamehet. Horákék fűtenek, Krudászék nem, mert az ablakok betörték. Krudászék tehát elfogadják a meghívást, de a két hoppon, illetve hideg szobában maradt fiatal nő sem rest — meghívja magához az üres villába hálótársnak Ferencet. Ferenc egy napig tűnődik. Másnap este átballag a két fiatal Krudász-nőhöz, a sógornőhöz és a szakácsnőhöz. Azóta ott alszik. Mi történik ott? Nem sok — azt gyanítom.

De tartsunk már névsorolvasást! Rendelkezésünkre áll egy folyosórészlet — itt laknak a menekültek, heten. S itt vannak még a következő családok:

1. Horváthék. (Férj és feleség.)
2. Horákék. (A szomszéd házmesterék. Férj és feleség.)
3. Krudászék. (Házmesterek az egyik Serleg utcai villában. Négyen vannak. Férj, feleség, sógornő és albérlő. Utóbbi az a bizonyos szakácsnő, a lusta, unott s mégis kikapós párájú „Erzsi”.)

4. S mi is itt vagyunk. Jusztival, a cseléddel — hárman.

Horváthnénál hatan alszanak. Horváthék, Horákék, Krudászék. Az óvóhelyé átalakított mosókonyhában hárman: a Krudász-sógornő, a Krudász-albérlő és Juszti. A konyhában mi ketten.

Szóval ez a társadalmi alaprajz.

A menekültek?

Lassan otthonosodnak. Már hangosabbak. Már mernek a kutyához — Pajtáshoz — is szólni. Már két nő nagy mértékletességgel veszekedett is. (Az egyik kiöntötte egy bögréből a másik csirizét.)

— A bögrében volt.

— Nem tudtam, hogy a tied.

— De hogy lehet kiönteni?

— Ha mondom, hogy a bögrében volt. El akartam rakni.

— Nem is a te bögréd volt.

Stb.)

Hegyi bácsiról kiderül, hogy földrajztudós. Vagy legalábbis nagy földrajzi érzékkel szól hozzá mindenhez.

Valaki azt mondja:

— A Keleti felől lőnek az oroszok.

Hegyi bácsi megfontoltan közbeszól:

— A Keleti — kérem — nagy terület. Az lehet a Kerepesi út is, meg a Tattersal, meg a Lóversenyter, vagy a Thököly út, a Bethlen tér. A „Keleti”, kérem, nagy terület.

Nem akar semmi mást mondani, csak ennyit: „a Keleti, kérem, az nagy terület”.

Vagy azt mondod:

— Azt mondják, hogy a Bocskai út végén egy szürke házból az oroszok lőnek.

Hegyi bácsi rögtön lecsap:

— Melyik szürke ház az, kérem? Mert ott öt szürke ház van. Kettő a Budafoki úton, a keresztveződésnél. Egy a töltésen túl. Egy a Biblia utca után.

Az ötödik? Hegyi bácsi azt is megmondja.

A Gellért-hegyen 35 éve lakik. A Gellért-hegy történetének tudósa. Menekülni kell, amikor rákezd:

— Kérem, húsz évvel ezelőtt még csak a Zwickli-ház állt itt, meg a Wehrmann-kocsmá. Reggelenként sétált Zwickli bácsi, télen söpörte a havat. Azt kérdezte tőlem: „Na, nem kelt még fel a Wehrmann?” Mert mindig megelőzte. Ott, ahol most a Szüret utca van, nagy teniszpálya volt. Ezek a telkek, itt a Nagyboldogasszony úton, mind a Wehrmann telkei voltak. Nagy mulatságok voltak vasárnapként Wehrmann-nál...

És beszél, beszél.

Veszélyes ilyesmit kérdezni:

— Melyik is a Saxlehner-villa?

Tudósa a villáknak is. Láta születésüket, és tanúja megrokkulásuknak is.

— A Saxlehner-villát, kérem, még az öreg Ponori méltóságos építette...
Annak a neje vette át aztán a villát — stb.

A menekültek közül Hegyi bácsi lassan a szomszéd villák felé is tapogatózni kezd. Horváthot Kienasték — a svájci konzulék — áthívják, hogy szereljen a pincébe egy kályhát. Hegyi bácsi Horváthhoz csapódik. „Kibicel” neki. Kettesben fognak a munkához. Segít, dolgozik. És este már egy üveg borral tér haza.

— A Kienast méltóságostól kaptam.

Ravaszul megcsillan a szeme.

— Holnap is van még dolgunk. De holnap már mást kérek a méltóságos asszonytól. Bor helyett zsírt vagy szalonnát. Talán ad...

Szóval így élnek, lélegzenek, terebélyesednek, dolgoznak, gyarapodnak a menekültek.

Naponta haza-hazamennek. Még mindig szállítanak. Mindennap hoznak valamit. Drótot, csákányt, rádiót, tepsit, tyúkot, angoltapaszt. Nagyon gyanak-szom, hogy már régen nem a magukét hozzák. Be-belátogatnak az elhagyott szomszéd lakásokba, sőt a szomszéd villákba is. És hoznak, amit hozhatnak. Szerényen, becsületesen, dolgoosan.

Mert ilyen népek.

Életük folytatásos regény. Egyelőre megszakítom. Majd holnap folytatjuk.

